

צדקה תציל ממות: The Tzedakah We Give and Receive in Elul

חודש אלול, תשע"ט

(1) מסכת ראש השנה דף טז:

ואמר רבי יצחק: **ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה. צדקה – דכתיב "וצדקה תציל ממות"** (משלי י, ב)... ויש אומרים: אף שינוי מקום...

(2) פיוט "ונתנה תוקף"¹

ותשובה ותפלה וצדקה – מעבירין את רע הגזרה.

(3) קיצור שלחן ערוך – סימן קכח, סעיף א

הרב אדוננו רבי יצחק לוריא זכרונו לברכה כתב "וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלָקִים "אָנָּה" לְיָדוֹ" "וְשִׁמְתִּי" לְךָ" (שמות כא, יג) ראשי תיבות **אלול**, לומר כי חודש זה הוא עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה. וגם רמז שגם על השגגות צריך לעשות תשובה בחודש הזה. עוד אמרו דורשי רשומות "ומל ה' אלקיך "את" "לבבך" "ואת" "לבב" זרעך" ראשי תיבות **אלול**.

וכן "אני" "לדודי" "ודודי" "לי" ראשי תיבות **אלול**.

וכן "איש" "לרעהו" "ומתנות" "לאביונים" ראשי תיבות **אלול**.

רמז לשלשה דברים שהם תשובה, תפלה וצדקה שצריכין להזדרז בהם בחודש זה.

"ומל ה' וגו'" רומז לתשובה. "אני לדודי וגו'" רומז לתפלה שהיא רנת דודים. "איש לרעהו ומתנות לאביונים" רומז לצדקה.

(4) בני יששכר - מאמרי חודש אלול, מאמר א [מהות החודש], אות א

(א) צירוף שם הוי"ה של החדש אלול היא הו"י, יוצא מן סופי תיבות וצדק"ה תהי"ה לנ"ן כ"י (דברים ו, כה)² [משנת חסידים מ' אלול פ"א]...

(5) בני יששכר - מאמרי חודש אלול, מאמר א [מהות החודש], אות ו

(ו) בספר יצירה [פ"ה ח'] המליך אות י' במעשה... ואלול בשנה...

(6) בני יששכר - מאמרי חודש אלול, מאמר א [מהות החודש], אות ח

וכן בבחינת השבטים הנה אלול יתייחס לשבט גד...

(7) תניא – פרק לז

ובזוה יובן מה שהפליגו רז"ל במאד מאד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצוות, ובכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם "מצוה" סתם. כי כך הנה הרגל הלשון, לקרוא צדקה בשם "מצוה" סתם, מפני שהיא עקר מצוות מעשיות ועולה על כללנה.

(8) דברים – פרק לג, פסוקים כ-כא

ולגד אמר ברנך מרחיב גד כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד. וינרא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל.

¹ תפלת מוסף לראש השנה ובהרבה מקומות ביום הכיפורים

² דברים (ואתחנן) – פרק ו, פסוק כה – "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת, לפני ד' אלקינו כפאשר צונו."

9) מסכת שבת דף קד.

גימ"ל דל"ת גמול דלים. מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת? שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים.

10) עבודת ישראל – הפטרה לפרשת נח (המגיד מקאזניץ זי"ע)

"בַּצְדָקָה תִּכְוֶנֶנִי" (ישעיה נד, יד)... כי בודאי היא חוצפה גדולה לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה לבקש מחילה לחטאיו וכי באיזה אנפין יקום קמי מלכא קדישא! וכל העולמות אינם מניחין לעלות תפילות זה האדם. רק על דרך זה שיבקש האדם מאת ה' יתברך בדרך צדקה שיעשה עצמו כעני בפתח, ולזה צריך האדם גם כן לעשות צדקה עם העניים ואביונים כי במדה שאדם מודד מודדין לו, ואם כן על ידי זו הצדקה שעושה עושה לו רגלים לכנוס לפני ולפנים לבקש מחילה על חטאיו ממנו יתברך ומצדק נעשה צדקה...

11) בני יששכר - מאמרי חודש אלול, מאמר א [מהות החודש], אות ח

ח) באלול אנו אומרים בתפלתנו בסליחות, לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך כדלים וכרשים דפקנו דלתיך, דהנה חדשים הקודמים תמוז אב נקראים דלים ורשים (עד כי ירחמם הש"י במהרה), כיצד? דהנה מבואר בכתבי האריז"ל³ שם אדנ"י במילואו ישנו י"ב אתוון כזה: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד [תיקו"ז נ"ט ע"א], הנה בכל חדש מן י"ב חדשי השנה מאיר אות אחד, דהיינו, לניסן א', ולאיר ל', ולסיון ו', ולתמוז ד', ולאב ל', וכך אינך, עכ"פ הנה אלו ה' חדשים תמוז ואב בהם אתוון ד"ל... והנה בהגיע חדש אלול הנה תצטרף הת' אל הד"ל ומתהווה דל"ת פתוחה לשבים...

12) מסילת ישרים – פרק ד (ר' משה חיים לוצאטו זצ"ל)

...כי לפי שורת הדין ממש ה"ה ראוי: (א.) ש'החוטא יענש מיד תכף לחטאו בלי המתנה כלל. (ב.) וגם ש'העונש עצמו יהיה בחרון אף כ'ראוי למי ש'ממרה פי הבורא יתברך שמו. (ג.) ושללא יהיה תיקון לחטא כלל. כי הנה באמת, איך יתקן האדם את אשר עושה ו'החטא כבר נעשה? הרי ש'רצח האדם את חבירו, הרי ש'נאף, איך יוכל לתקן הדבר הזה? היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות?

אמנם, מדת הרחמים היא הנותנת הפך השלשה דברים שזכרנו, דהיינו: (א.) ש'יותן זמן לחוטא ולא יפחד מן הארץ מיד כשחטא. (ב.) ו'ש'העונש עצמו לא יהיה עד ל'כלה. (ג.) ו'ש'התשובה תנתן לחוטאים ב'חסד גמור, ש'תחשב עקירת הרצון כ'עקירת המעשה. דהיינו, ש'בהיות השב מכיר את חטאו, ומודה בו, ומתבונן על רעתו, ושב, ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כ'חרטת הנדר ממש, שהוא מתנחם לגמרי וה"ה חפץ ומשתוקק ש'מעולם לא נעשה הדבר ההוא, ומצטער בלבו צער חזק על ש'כבר נעשה הדבר, ועוזב אותו להבא, ובורח ממנו – הנה עקירת הדבר מ'רצונו יחשב לו כ'עקירת הנדר ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב "וסר עונדו וחטאתו תכפר" (ישעיה ו' ז'), ש'העון סר ממש מהמציאות ונעקר ב'מה ש'עכשיו מצטער ומתנחם על מה ש'היה למפרע. וזה חסד ודאי שאינו משורת הדין.

13) מסכת קידושין דף מ: (הובא קובץ מאמרים ואגרות – "מאמר על התשובה")⁴

ר"ש בן יוחי אומר: אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות, שנאמר "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו" (יחזקאל לג, יב)... וניהוי כמחצה עונות ומחצה זכיות? אמר ריש לקיש: בתוהא על הראשונות. [רש"י - מתחרט על כל הטובות שעשה]

³ עץ חיים - שער מד, פרק ד

⁴ מאת ר' אלחנן בונם וסרמן זצ"ל הי"ד. חלק א', עמ' כא-כד [הוצאת ישיבת אור אלחנן – מכון אהל תורה, שנת תשס"א]

The Rav: The World of Rabbi Joseph B. Soloveitchik (R' Aaron Rakeffet-Rothkoff)⁵

My melamed, like all the elders of Habad, referred to the first night of Rosh Hashanah as the Coronation Night. This is because it is the first occasion that the Jew gives a royal crown to the Almighty. The first time in the New Year that the Jew declares: "Our God and God of our fathers, reign over the whole universe in Thy glory . . . O Lord, King over all the earth" [ibid., p. 36].

Who grants the royal crown to the Almighty? Who gives the royal crown to the all-powerful Master of the Universe? My melamed, along with many other poor Jews, granted the crown to the Almighty. Today, I know some wealthy Jews, but years ago I only knew poor Jews. [Laughter.] However, the crown was not adorned with precious metals or jewels. It was a crown constructed out of Jewish tears and endless sacrifice for Torah. It was adorned with the love of Jews for the Almighty.

I asked my teacher a simple question. After all, the Holy One is the master of the universe. He is the creator, sustainer, and constantly renews the creation. "The eyes of all look hopefully to Thee" [Psalms 145:15]. Why does the Almighty need our acquiescence that He is "King over all the earth"? Why does He need our crown? Why does He desire that His creatures crown Him? After all, He is the source of creation, and yet He wants us to crown Him!

This was a good question that I asked as a youngster. Even today, it remains an excellent question. I do not remember exactly what my melamed answered me. I do remember that he quoted from the Song of Songs [7:6]: "The King is held captive in the tresses thereof." My melamed interpreted this to mean that the King of the Universe is bound in chains. What did he mean? It is only now that I understand what my melamed meant. Now I comprehend what I did not understand as a child. In the physical world, in the great cosmos, the Almighty is the all-powerful subject, initiator, and sustainer. Everything is His, and we have no part in it. He is the "King over all the earth" whether or not we desire His kingdom. However, in the Jewish existential experience the Almighty wills that the Jew should carry the burden. The Jew must become the active subject and evolve his historical experiences. The Jew, through his own free will and choice, is to formulate and influence the Jewish historical process.

In the ongoing struggle for Judaism and Jews, God has given His authority to humans. He will help us, but we must initiate the process. In regard to the Jewish saga, the Almighty, so to speak, is a "King held captive in chains." We must untie the chains and enable Divine Providence to complete the task that we begin. It is a basic principle in the Jewish historical experience that we must crown the Almighty, and that is why Rosh Hashanah eve is Coronation Night.

⁵ Volume 1, pg 154-155. Originally related by the Rav in his Teshuvah Drasha, September 23, 1974 (Yiddish). Summarized and published in Yemei Zikaron [17:6], pp. 149-150.